

Секція 1. Економіка, фінанси, страхування і банківська справа: інноваційно-інвестиційні стратегії

Стасіневич Світлана Анатоліївна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності

Київський кооперативний інститут бізнесу і права

м. Київ, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ БІРЖОВОГО ТОВАРНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Важливу роль в забезпеченні прозорості та ефективності функціонування біржового ринку відіграє механізм його регулювання.

Недооцінка з боку державних органів країни важливості розбудови біржового товарного ринку призвела до занепаду, дискредитації та повної деградації цього ринку в Україні.

Наразі в Україні нагально стоять завдання підвищення якості державного регулювання біржового товарного ринку, покращення міжнародного та національного співробітництва у даній сфері.

На протязі всього періоду становлення біржового товарного ринку на теренах України в державі не було створено й не існує в даний час центрального спеціального державного органу, як би кваліфіковано опікувався розвитком організованого товарного ринку в країні. В певній мірі координацію торгівельної діяльності в даному сегменті товарного ринку в Україні здійснювало Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, окремі управлінські дії щодо нього – профільні міністерства, зокрема Міністерство аграрної політики та продовольства України, як державний орган управління одної з провідних галузей економіки країни, що продукує основний біржовий товар в країні. Безперечно, в нинішніх складних умовах багатоаспектного реформування економічних відносин в

Україні для розвитку, а практично побудови біржового товарного ринку з нульових позицій, вкрай необхідним є формування цілісної державної стратегії його відродження.

Мають бути виправлені всі викривлення в українському біржовому русі, врахований багатовіковий світовий досвід в цілому та приклади конкретної розбудови біржового ринку в окремих країнах в сучасних умовах. Для цього необхідний спеціальний державний орган, який би ініціював, запроваджував, реалізував, координував, контролював виконання рішень щодо створення та функціонування біржових установ, інфраструктурних інституцій з обслуговування бірж товарного сектора ринку, тобто регулювання діяльності професійних учасників біржової торгівлі на умовах оптимального співвідношення елементів ринкової економіки та державної участі.

Біржовий ринок товарів перебуває в умовах недосконалого законодавчо-правового поля. Закон України «Про товарну біржу» був прийнятий ще в 1991 році – його положення не відповідають сучасним вимогам [3]. Даний закон встановлює майнові та управлінські вимоги до товарної біржі, які носять декларативний характер, оскільки не визначають механізмів взаємодії між суб'єктами організованих ринків. Тому вітчизняний товарний біржовий ринок практично не виконує жодної з функцій, які він забезпечує в країнах з розвиненою ринковою економікою: вільного прозорого ціноутворення, моніторингу та прогнозування кон'юнктури ринку, оптимізація товаропотоків, гарантування виконання договірних зобов'язань, страхування ризиків і т.п.

Документ не передбачає можливості організації клірингу за товарними біржовими договорами. Відсутність на біржах систем гарантування виконання зобов'язань за біржовими договорами послаблює зацікавленість учасників ринку в біржовій торгівлі, і як наслідок, призводить до незначних обсягів біржової торгівлі, що не сприяє розвитку

сучасних біржових технологій та примушує товарні біржі здебільшого здійснювати організацію позабіржової аукціонної діяльності. Біржовий ринок охоплює менше 1 % загального товарообігу агропродовольчої продукції, хоча і займає левову частку в товарній структурі біржової торгівлі країни. Таким чином сільськогосподарська продукція, продовольчі товари, а також і метали, енергетичні ресурси, на які багата країна, переважно реалізуються на позабіржовому ринку і, як правило, за тіншовими схемами, минаючи прозорий біржовий ринок.

Наразі біржі світу торгують переважно ф'ючерсними й опціонними контрактами, що забезпечує у ринковій економіці для виробників і споживачів страхування цінних ризиків, диверсифікацію фінансування, відкриваючи доступ до кредитних ресурсів та можливості стійкого розвитку. Це стало можливим за умови всеохоплюючого законодавства, розвиненої інфраструктури біржового ринку, зокрема гарантуючих ліквідність на ринку клірингово-розрахункових систем. Відсутність цих механізмів у нашій країні не дозволяє швидко перейти до впровадження торгівлі ф'ючерсними контрактами. Існує нагальна потреба здійснити ретельну розробку та прийняття законодавчо-правових актів стосовно розвитку ринку деривативів та прискореного впровадження механізмів торгівлі цими інструментами.

1 вересня 2017 р. до Верховної Ради України був поданий законопроект «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» (реєстраційний № 7055). Прийняття проекту, на думку суб'єктів права законодавчої ініціативи, мало б посприяти ефективному розвитку ринку деривативів; розбудові біржової інфраструктури на основі уніфікованих підходів, що, в свою чергу, дозволить в майбутньому знизити ризики невиконання угод, отримати прозорі ціни на активи, які будуть допущені до торгів на організованих ринках, та репрезентативні біржові цінні індикатори, а отже сприятиме покращенню управління цінними ризиками

тощо. Законопроект спрямований на забезпечення виконання вимог Угоди про асоціацію в частині імплементації ряду Директив та Регламентів ЄС [2].

Разом з тим вказаний проект закону викликав немало питань. Наприклад, суспільні відносини щодо регульованого товарного ринку у проекті висвітлені недостатньо: зокрема, зі змісту проекту не можна чітко зрозуміти, які є вимоги до того, що саме торгується на цьому ринку, хто є його учасниками, яка конкретно професійна діяльність здійснюється на ньому, не визначені особливості діяльності його операторів, укладення та виконання правочинів. До того ж не зрозуміло, що має статися в умовах імплементації закону та започаткування нових структур, що мають бути створеними згідно даного закону і у його відповідності, із численними установами, що позиціонують себе такими, що мають відношення до біржового ринку. В результаті даний законопроект попри свою прогресивність, але в силу наявності ряду недоліків, а головне «питань» з боку приймаючих українські закони був відхилений.

Однак потрібно активніше рухатися в бік правил європейського фінансового, енергетичного та аграрного ринків, створювати власну надійну інфраструктуру для організованої торгівлі, щоб стати повноцінною частиною світового ринку. Розвиток в Україні організованої торгівлі агропродовольчою продукцією, газом та електроенергією як на споті, так і ф'ючерсними контрактами, дасть потужний стимул для зростання економіки країни [1].

Відсутність належного державного регулювання ринковими процесами на внутрішньому аграрному ринку призводить до його монополізації приватними торгівельними організаціями та занепаду біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією та біржовими товарами аграрного походження. На зовнішньому ринку ціновий диктат здійснюють трейдери, в результаті чого відбувається вимивання фінансових

коштів з агросектору країни. Для цього й потрібне суттєве удосконалення законодавчого забезпечення товарного ринку країни.

Для того, щоб Україна не залишалася незрозумілою юрисдикцією для учасників у потрібні чіткі правила «гри» на ринку. Такі правила не потрібно вигадувати. Вони давно написані та “протестовані” на європейських ринках. У цих правилах повинні бути зафіксовані вимоги до організованої торгівлі, правила розрахунків, забезпечення гарантій розрахунків та поставок товарів, порядок розкриття інформації про торги, формування цінових індикаторів, на підставі яких учасники можуть укладати угоди і яким вони можуть довіряти. Це дозволить уникнути маніпулювання ціновою інформацією [1].

Література

1. НКЦПФР та Європейська федерація торговців енергією розвиватимуть організовані ринки в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nssmc.gov.ua/2018/03/28/nktspr-ta-vropeysyka-federatsya-torgovtsv-energyu-rozvivatimuty-organzovan-rinki-v-ukran>.
2. Проект Закону «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» від 01 вересня 2017 р. (реєстраційний №7055) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62443.
3. Про товарну біржу: Закон України №1956-ХІІ від 10 грудня 1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.